

ХРИСТО ПОПОВ И ЮЛИЯ ЦВЕТКОВА (eds.), *ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ. Сборник в чест на професор Петър Делев*. Су. „Св.Климент Охридски“ – Исторически Факултет, Национален археологически институт с музей Българска Академия на науките, Софија, 2017, pp. 688.

Во чест на пензионирањето на професорот Петар Делев, неговите колеги, соработници и студенти доаѓаат до идеја секој да даде свој научен прилог. Од таа идеја во 2017 година произлегува и овој зборник.

Проф. д-р Петар Делев, значајна фигура во научниот свет, долги години го дава својот придонес во расветлувањето на историското минато на Балканскиот полуостров. Роден е во Софија во 1951 година, каде за време на основното и средното образование се стекнува со одлично познавање на неколку светски јазици, што ќе му биде од исклучителна полза при неговите научни истражувања. Тој своето образование го продолжува на Софискиот универзитет, на катедрата по Историја, со насока Археологија. Од 1977 до 1979 тој раководи со Археолошкиот оддел на Музејот за национална историја во Софија, а во 1979 започнува да работи како асистент на катедрата по историја, односно стара историја, на Софискиот универзитет. Во 1983 станува постар асистент а во 1987 – главен асистент. Во 1987 година тој ја одбранува својата докторска дисертација со наслов „Ранотракиски погребни обичаи и верувања“. Покрај својот голем научен опус со кој дал голем придонес кон науката, тој својот научен врв го достигнува со својот труд „Историја на племињата на југозападна Тракија во првото илјадалетие пред Христа“ со што и станува професор по Стара Историја и тракологија во 2014 година.

Зборникот брои 688 страници, испечатен е во А4 формат, со тврд повез. Поделен е на соодветни технички целини, каде најпрво доаѓа содржината на зборникот, потоа поздравните и пофалните слова за професорот, неговата библиографија, *tabula gratulatoria*, а потоа следат и самите трудови. Списокот на авторите е даден на самиот крај од зборникот. Како целина, иако масивен, тој е компактен и лесно се користи. Зборникот е двојазичен, на бугарски и англиски јазик (со исклучок на еден труд кој е на француски, а резимето на бугарски јазик), а секој од трудовите е презентираан на едниот од овие два јазици, со користената литература за истиот. Резимето (summary) е дадено на другиот јазик по трудот, а во содржината е наведен бројот на страната, како на трудот, така и на неговото резиме.

Зборникот содржи 55 трудови кои се поделени во три големи целини, и тоа *Стара историја* (29-173 стр.), *Археологија* (174-638 стр.) и *Средновековна и нова историја* (639-685 стр.).

Првата целина, насловена како *Стара историја*, содржи 15 трудови кои со темата на својот научен проблем ја опфаќаат географската целина на стариот Исток и Балканот, а еден од нив ја обработува и Картагина. Така, С. Панајотов пишува за „Месопотамиските духови и нивните модерни преобразби“ преку примерите од плочките со клинесто писмо пронајдени на териториите на денешните Ирак, Сирија и Турција. К. Мукарзел ја обработува „Арапската кампања на Тиглат-Паласар III во кралските натписи и релефите од Централниот дворец во Калах“. Целта на неговиот труд е да ја пронајде врквата на она што е запишано, со она што е претставено на релефните украси. Како трет труд следува оној на К. Младенов кој се занимава со „Крунисувањето на Асархадон“, ново-асирски крал, историските податоци за неговото крунисување, прогон и повторно враќање на престолот. Понатаму, следува трудот на К. Порожанов кој се однесува на „Кралството на Долионите“ со историографските податоци кои се однесуваат на тракискиот етникум во северозападна Мала Азија. Следниот труд на Н. Проева

насловен „За имињата на Тракија и Источна Македонија“ ги разгледува различните значења на поимот „Тракија“ кој го има кај различни антички автори. Шестиот труд, чиј автор е Д. Драганов ни донесува „кратки историски белешки“ за „Скитите во Добруџа“ и нивната миграција во Западно Понтската област.

С. Јанакиева го истражува „Етничкиот идентитет на Гетите“ врз основа на историографските податоци од античките автори. Г. Митев се занимава со „Историските извори во врска со античкиот град Бинај (Моихополис)“, односно со основањето на самиот град, потеклото на неговото име и воопшто неговата точна локација. Е. Руфин Солас во својот труд „Тукидит во Тракија“ ги разгледува записите на античкиот историограф во однос на Тракија. Следниот труд кој има двајца автори, В. Саракински и С. Пановски, е насловен „Удобно потонат: Филип, битката кај Хиос и спикот на загубите кај Полибиј“, а се занимава со Егејската кампања на Филип V кај островот Хиос, како и можните грешки кои се посочени во списокот на загуби запишани од историографот Полибиј. Понатаму следува трудот на К. Јорданов насловен како „Кралот Филип II – хегемон на Хелада (337-336 г.пр.Хр.) кој се занимава со Сеопштиот Мир предложен од Филип II и потпишан од хеленските градови-држави, како и неговиот план за ослободување на Јонските градови од Ахамедиското кралство.

Трудот на Н. Христов со наслов „Патот кон Баграда. За почетокот на војната на Картагина против наемниците. 241-240 г. пр. Хр.“ се занимава со војната со која била соочена Картагина по завршувањето на Првата Пунска војна. Посебно внимание е обрнато на битката која се одвивала крај реката Баграда. С. Димитрова се занимава со именувањето на племето Даки, поткрепено со пишани и археолошки докази, во својот труд насловен „Некои аспекти на политичката историја на Северна Тракија. Случајот со „Дакијците“ – Дакија“. Претпоследниот труд во оваа целина е оној на Д. Ботева, насловен „Создавањето на провинцијата Тракија“. Трудот се концентрира на хронолошките аспекти за време на претворањето на Тракија во римска провинција. Последниот труд од оваа целина носи наслов „Професиите на Евреите во Римскиот и раниот Византиски период на Балканот“ чиј автор е А. Панајотов се занимава со видовите на професии кои ги имале еврејските доселеници на Балканот од I до VII век по Христа. Иако претставува интересно истражување со соодветен истражувачки метод и апарат, сепак можеби тематски е несоодветен на третата целина од овој зборник.

Втората тематска целина на овој зборник е насловена *Археологија* и содржи 34 трудови. Бидејќи според насловот на целината не се ограничени со временска рамка, тие опфаќаат различни временски периоди, а географски се однесуваат на Балканот.

Првиот труд, чиј автор е В. Николов, со наслов „Методолошки двојби во тековните истражувања на предисториските населби и куќи“. Тука авторот ги преиспитува археолошките докази и нивната доследност, како и точноста на конечните заклучоци околу предисториските археолошки наоди. Понатаму, во трудот со наслов „Од Егејот до Понтските стеги .. се до Матница – меѓурегионски поединости и супра-регионски елементи во крајниот халколитски керамички стил. Податоци од Илинден Клисуре“ на Н. Тодорова, авторката ни ја посочува корисноста на анализата на меѓу и супра-регионските народи во расветлувањето на секојдневниот живот на народите во петиот милениум пред Христа. Третиот труд со наслов „Ранобронзенодопскиот накит од благородни метали од Националниот археолошки институт и музеј – Софиската збирка“ од С. Александров ги разгледува златните и сребрените украси, нивните потекла како и можните трговски патишта кои тие ги „поминале“.

„Од ’хероон’ близу Лефканда до ’Змејови куќи’ – архитектонски траги од преминот од доцното бронзено до раното железно време на островот Евбоја“ од

А. Порталски го разгледува проблемот на „темниот период“ во историјата – од крајот на 12тиот до почетокот на осмиот век пред Христа, од аспект на „мост“ кој ги поврзува културите на Медитеранот. Петтиот труд кој е со наслов „Садовите за готвење и античките идентитети: показатели или заблуда за културна промена?“ од авторот С. Гимасидис ја разгледува веродостојноста на садовите за готвење во докажување на културната промена. Понатаму, интердисциплинарната студија на С. Илиев, насловена „Места за добивање парчиња Долмен во регионот на Сакар Планина. Прелиминарни истражувања“ има цел да придонесе околу дополнителни расветлувања на минатото со помош на петрографски анализи. Трудот на Ј. Е. Ролер, „Фригиски култни места: докази, толкувања и проблеми“ предлага една поинаква анализа на фригискиот култ, односно иследувањето на природната средина на наодите. Понатаму, трудот на К. Рабашиев, „Зооморфниот лик на Деметра: различно гледање на Фигалската статуа“ се занимава со различните претстави, митови и култови на божицата Деметра, од различни места во светот. Трудот на А. Орачев насловен „Истражување на руралните и пристанишните системи на црноморската странца меѓу реките Резовска и Кара Ач“ прави обид за синтетизирана историска периодизација на римскиот и ранохристијанскиот период, со помош на историографските записи на авторите од тој период.

Десеттиот по ред труд кој носи наслов „Салмидесос – место, крајбрежје, река, град ... проблеми со историографијата (VII век пред Христа - XII век по Христа)“ а чиј автор е М. Ѓизлев ги анализира историографските спомнувања на овој топоним, и се обидува да утврди на што точно се однесува тој. Понатаму, М. Дамјанов во својот труд „Некрополата на Аполонија како историски извор“ се обидува преку археолошките докази да состави историски податоци и реконструкција. Во трудот со наслов „Архитектонска просторна конфигурација на некрополата од Аполонија Понтика, во областа Калфата/Будака“, К. Панајотова ја реконструира некрополата со помош на обработените археолошки наоди и податоци.

Трудот со наслов „Погребниот обред 'кремација' во некрополата на античка Месамбрија“ има три автори – А. Бошкова, П. Кијашкина и В. Милчева, кои прават каталог на издвоени гробови, и ги разгледуваат проблемите околу кремираните гробови. М. Издимирски прави обид за прибирање и анализа на облеките од тракиската област во периодот на I милениум пред Христа, во својот труд насловен „Текстил, боја, симболи во тракиските гробни наоди од првиот милениум пред Христа“. Понатаму, авторите В. Григорова – Генчева и И. Прокопов, во својот труд „Распрсната монетна збирка од типот на силени и нимфи“ ја анализираат збирката на парички која била откриена во 2000 година, а кои ги содржат карактеристичните обележја со силени и нимфи. Д. Бајраков разгледува седум археолошки наоѓалишта во својот труд „Неколку локалитети во долината Чепино – проблеми со интерпретацијата“, можните пропусти кои се направиле при првичната анализа на местата и движниот наод. А. Минчев, во трудот насловен „Доцноантички керамички светилки од Бјала, регионот на Варна со ретки пасторално-христијански сцени“ обрнува внимание на светилката која е пронајдена во близината на Бјала, со до сега единствен изглед за овие територии.

Понатаму, трудот на Х. Попов насловен „За одриските резиденции во Средна Гора“ ги разгледува населбите во Средна Гора, и претпоставува дека самите тие имаат некаква поврзаност и меѓусебна доследност. Ј. Иванов прави анализа на златните фрагменти пронајдени во тумулот Шивачева, кои формираат еден златен предмет, во својот труд „Златен предмет од тумулот Шивачева. Идентификација и функциска интерпретација“. Авторите Г. Нехризов и Ј. Цветкова во трудот „Монументалната гробница кај с. Черничино, Ивајловградско“ ја презентираат својата анализа на гробницата ископана во 2007та година. Трудот

„Нови забелешки околу гробницата кај Ветрен“ на авторите Д. Стојанова и В. Танева, донесува нови претпоставки и гледишта околу тракиските погребни ритуали.

И. Лозанов дава целосен и повторен преглед на бронзената серија монети во трудот „Повторен преглед на монетите со легенда ΟΔΡΟΣΩΝ“. Понатаму, во трудот „Приказна за двајца воени команданти во Тракија (доцен трети – ран втори век пред Христа)“ на Ј. Емилов ни дава преглед на два гробни комплекса од Сашова могила, Казанл’шко и од К’лново, Шуменско. Т. Стојманов и М. Николаева го анализираат несекојдневниот археолошки наод – биковска глава, во трудот „Оловниот бикраниум од гетскиот град Хелис“. М. Тонкова, во својот труд „Бронзениот прстен со портрет на птолемајска кралица од колекцијата на Националниот археолошки музеј во Софија“ прави анализа на прстенот пронајден во локалитетот Стаклен Тврдина во почетокот на 20ти век.

Трудот „Комплексни геомагнетни снимања и снимања со геоелектричен отпор во националниот археолошки резерват Кабиле“ на Н. Тонков ни ги претставува резултатите од комплексното геофизичко истражување на античкиот град Кабиле. Околу ископувањата на новите градби од локалитетот близу Каснаково поле, пишува В. Кацарова во својот труд „Новите градби од архитектонскиот комплекс „Светилиште на нимфите и Афродита“ близу Каснаково поле, во Димитроградскиот регион“. И. Валчев во својот труд „Религиозниот живот во Nicopolis ad Nestum и неговата околина за време на римскиот период“ изложува за пронајдените светилишта во овој малку познат римски град во границите на денешна Бугарија.

Л. Грозданова ја истражува положбата и владеењето на императорките во времето на Антонитите и Северите во својот труд „Некои аспекти на монетоковањето од Пауталија, ковани од императорките“. В. Динчен дава анализа на новопронајдените гробни места за време на ископувањата за новиот Северен автопат во Софија, во својот труд „Нова доцноантичка некропола во областа на Сердика“. Околу пишаните податоци за погребувањата близу брегот на Црното Море, пишува Х. Прешленов во трудот „Јазични реминисценции во доцноантички погребувања по југозападното Црноморие.“

Претпоследниот труд во оваа целина е трудот „Печат на императорите Тибериј II Константин од Сердика“, чиј автор е Д. Владимирова – Аладова, а се однесува на датирањето на печатот како и значењето на самото негово пронаоѓање. На крајот на оваа голема целина е трудот на А. Тенчова – Јанчик со наслов „Византиските монети и монетовидни споменици како средства за политичка пропаганда“. Во трудот се дава краток преглед на византиската мултипла, улогата на *sacrum legitionum* и функцијата на византиската мултипла како подарок од императорот за туѓите владетели.

Третата целина е насловена *Средновековна и нова историја* и содржи 6 трудови. Оваа целина содржи трудови кои се блиски до областа на етнологијата и историографијата.

Првиот труд насловен „Пјер Дубоа и неговиот трактат ‘*Orpinio sijusdam*’ (1308)“ на А. Николов претставува анализа на делото на Дубоа, и првото издание на преводот на латинскиот текст на Бугарски јазик. К. Гагова прави анализа на текстот *Regimen sanitatis Salernitanum* кој е водич од 11тиот век, за здрав живот и функции на телото, во трудот насловен „Водич за здрав живот од крајот на 11ти век“. Понатаму, во трудот „Да јадеме со Евреите на средновековниот Балкан“ на Ј. Бенчева можеме да прочитаеме околу диетарните закони на Евреите, нивното производство на храна, како и трговските договори со останатите народи. Четвртиот труд ни донесува преглед на информации околу религиозните објекти прибирани од западните патници, во трудот „Цркви, манастири, свети

реликви во Константинопол според сведоштвата на западните патници од 14ти и 15ти век“ од И. Попова. Петтиот труд на А. Стрзова, ни ја презентира збирката на Петар Матеев, која е богата со интересни археолошки и историски предмети, и носи наслов „Глинени таблички, индијански лулиња и рапери: некои докази за малку познатата збирка на Петар Матеев за библиотеката Хотел (1930)“. Последниот труд од оваа целина како и на целиот зборник е оној на В. Станев, со наслов „Армијата и Бугарските партизани“ дава увид во дејствијата на бугарската армија за време на втората светска војна, како и нејзините тактики за избегнување на директното учество во битките.

Како што може да се согледа, зборникот не го обединува една историска тема, ниту еден период, туку една идеја – благодарноста кон проф. Делев и скромниот знак на внимание на неговите ученици и соработници. Токму затоа, станува збор за навистина сложен и голем потфат, а решението да се подели во соодветни целини е навистина корисно, особено ако зборникот го користи некој кој не е специјалист за сите научни области што се застапени. Но приредувачите на зборникот се справиле одлично со сите вакви предизвици. Дури, може слободно да се каже дека приредиле богата и интересна научна збирка, која целосно соодветствува на својот главен наслов.

Марија Манасиевска
Докторанд на Филозофскиот
факултет во Скопје

DOMINIQUE MUILLEZ et ZISSIS BONIAS (eds.). *Thasos. Métropole et colonies. Actes du symposium international à la mémoire de Marina Sgourou*, Thasos, 21-22 septembre 2006. Recherches franco-helléniques V. École française d'Athènes, 2017. pp. 450.

Понекогаш навистина тешко може да се појми колку бавно се движат нештата во академските кругови; показ за тоа е и големиот зборник, кој се наоѓа пред нас. Зборникот „*Тасос. Метропола и колонии*“ произлегува од научната средба што пред цели дваесет години ја приредија XVIII ефорат за праисториско и античко наследство и Француската школа во Атина, во спомен на грчкиот археолог Марина Згуру. Сè до својата прерана смрт – на само четириесет и тригодишна возраст – Згуру го водеше не само овој ефорат, туку раководеше и со проектот за отворање на постојаната поставка во новиот археолошки музеј на островот. Нејзините соработници и колеги со особена почит зборуваат за нејзиното сеопфатно и длабоко познавање на материјалот во депоата на Музејот и за увидот што го имала во археолошките наоди. Нејзин последен проект беше изложбата посветена на Теоген од Тасос, херојот на Олимписките игри, со наслов „Теоген од илјада победи“ – приредена по повод одржувањето на современите Олимписките игри во Грција, и до денешен ден поставена во музејот на Тасос.

Дваесет години подоцна, под уредништво на Доминик Муије и Зисис Бониас, најпосле излегува од печат зборникот на трудови од оваа научна средба. Тој содржи вкупно дваесет и четири труда, кои зафаќаат вкупно 450 страници во А4 формат; три труда во меѓувреме се објавени во други научни изданија, зашто станувало збор за извештаи од (тогаш) најновите ископувања, кои би ја загубиле смислата ако се објават со задоцнување. Веднаш се забележува висинското изобилство од илустративен материјал: секоја статија е придружена со